

Počátky lotyšského písemnictví

Počátky lotyšského písemnictví

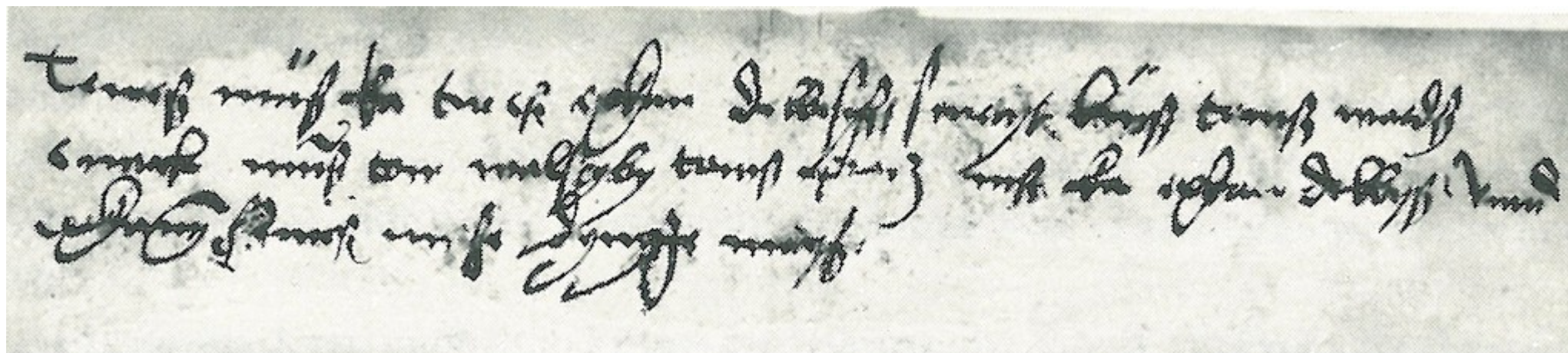
Počátky lotyšského písemnictví spadají do první poloviny 16. století. Jsou to tři rukopisné verze modlitby *Otčenáš*:

Gisbertův *Otčenáš* (Gisberta tēvreize)

Brunův *Otčenáš* (Bruno tēvreize)

Grunauův *Otčenáš* (Grūnava tēvreize)

Gisberta tēvreize

Text vepsán do knihy *Agenda siue benedictio(n)ale* (vydána v Lipsku, 1507), nalezen
v roce 1955

Dotyčný výtisk se nachází ve Švédsku, v knihovně Uppsalské univerzity

Datace rukopisného textu v rozmezí 1507-1540

Bruno tēvreize

Lūonice sic sonat.

Towes mūs kastū es exca debbesis.

1. Sweigtz tūwes Wartt.
2. Enacks mūs tūws wallstikt.
3. Tūws pratzbir ka eekshan debbes
sis. Ta arrikan wūrsan semmes
4. Mūsse denis ke magise dūthmūs schodee
5. Pammete mūs mūs greck, Kames
pammeten mūsse paradūkens
6. Neckwedsemūs Counam bads klemis
7. Ath pūst mūs no wogsem Counem.
Cy Bruno.

Text nalezen roku 1955 v jednom starém rukopisu
ve Švédsku, v královské knihovně v Stockholmu

Datace rukopisného textu v rozmezí 1520-1529

Grūnava tēvreize

und Ca'ul alfi.
Norsen Thewes Cur thu es delkas Zweytzigischer thowes
war des Penag munis Tholbe müstlufilbi Tolpes prates
girkade delbesime tade Symmes Semmes Worsünaj
dodi mommjs Annose igdemas müjse, unde gajtkas
Pares munis nusse nozegimi Culemes Pamelam mu
sen Prettuune kans newede munis lauron Padoman
Swalbadu munis nowuse Loyne Jesus Amen ..
Es ist ja ein Gebot, man sol die züsätze auf iforn ge.

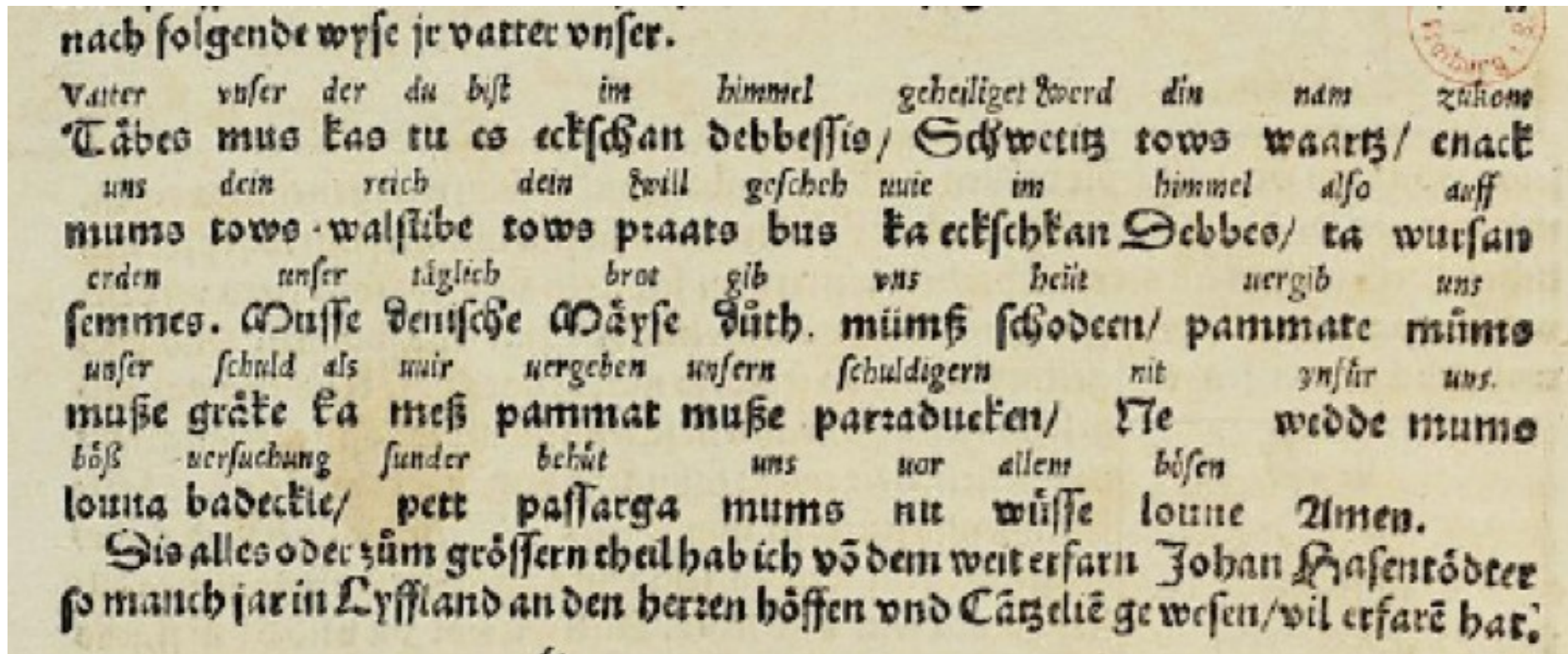
Text v rukopisu *Pruské kroniky* Simona Grunau (*Simon Grunaus Preußische Chronik*), který se nacházel v Královecké univerzitní knihovně. Grunau svou kroniku napsal cca 1510-1526

První publikace (včetně lotyšské modlitby) v roce 1875 Adalbertem Bezenbergrem

Datace rukopisného textu alternuje mezi 1480-1500 nebo mezi lety 1521-1531

Grunau se domníval, že podává pruské znění modlitby, ale de facto zachytil lotyštinu.

První tištěný lotyšský text

Hāzentētera tēvreize (Hasentōterūv Otčenáš)

Vytištěno roku 1550 v 2. vydání *Cosmographia* Sebastiana Münstra

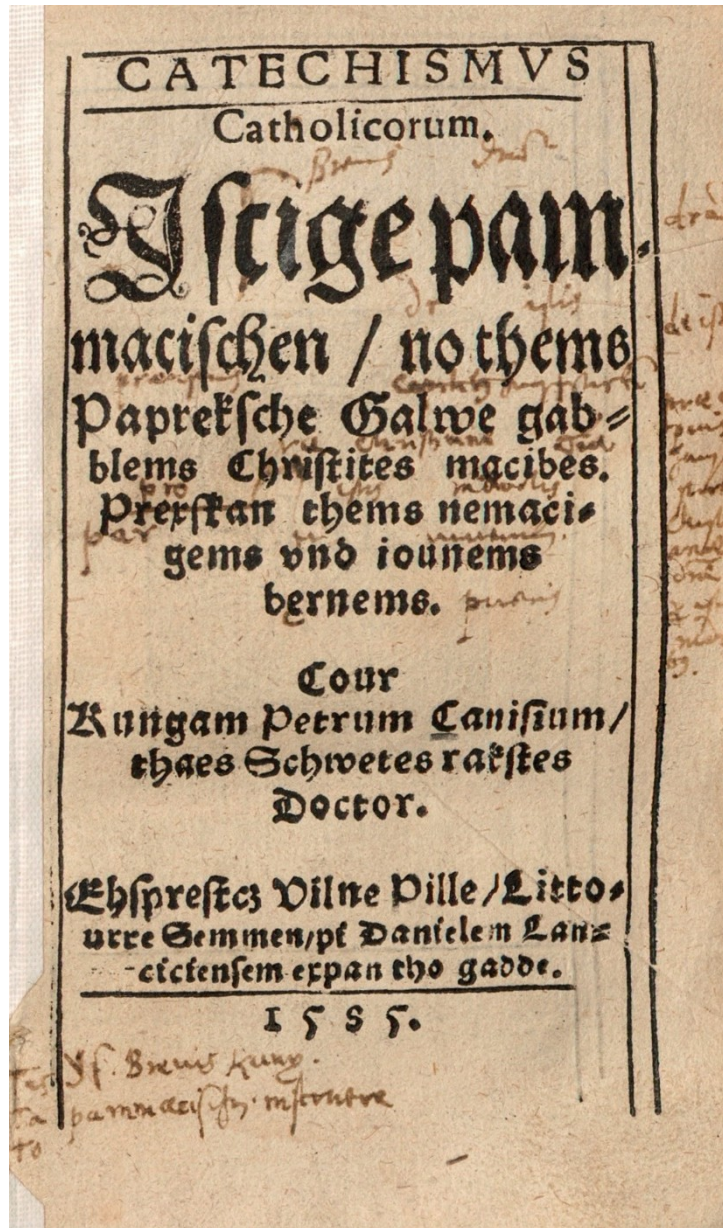
První dochované lotyšské knihy

Kontext: od roku 1561 patřila část původního Livonska pod Litevské velkoknížectví jako tzv. Livonské vévodství (na mapě vyznačené šedou barvou). Katolická církev se snažila o katolickou katechizaci místních obyvatelů. Zbytek Livonska ale byl luteránský a na tomto území vycházely konkurenční luteránské tisky. Vznik prvních lotyšských knih odráží toto náboženské soupeření.

Jsou celkem spolehlivé zmínky o existenci lotyšských knih resp. textů ze začátku 16. století, ale samotné knihy se nedochovaly. Nejstarší dochované lotyšské tisky představuje následující slide.

První dochované lotyšské knihy

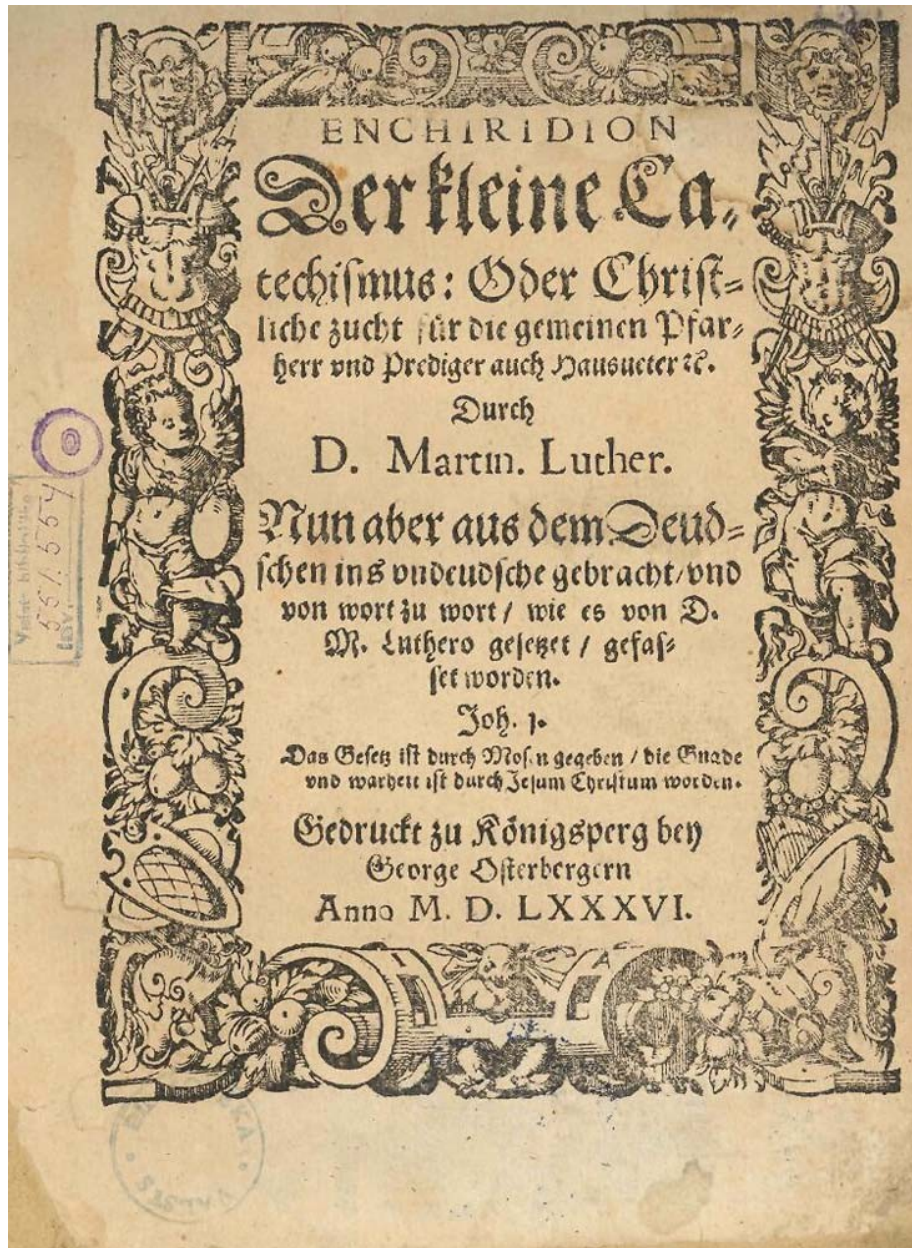

První dochovaná kniha je z roku 1585, jedná se o překlad katolického jezuitského katechismu Petra Canisia. Plný název lotyšské verze:

Catechismus catholicorum. Istige pammacischen no them's Papreksche Galwe gabblems Christites macibes, Vilnius, 1585.

Kontext: Papežský nuncius Antonio Posevino inicioval vydání lotyšského překladu katechismu Petra Canisia (nejpopulárnějšího katolického katechismu 16. století).

První dochované lotyšské knihy

Druhá dochovaná kniha je luteránský katechismus Martina Lutera, tzv. Enchiridion, z roku 1586:

Enchiridion. Der kleine Catechismus [...] Nun aber aus dem Deutschen ins undeutsche gebracht [...], Königsberg, 1586.

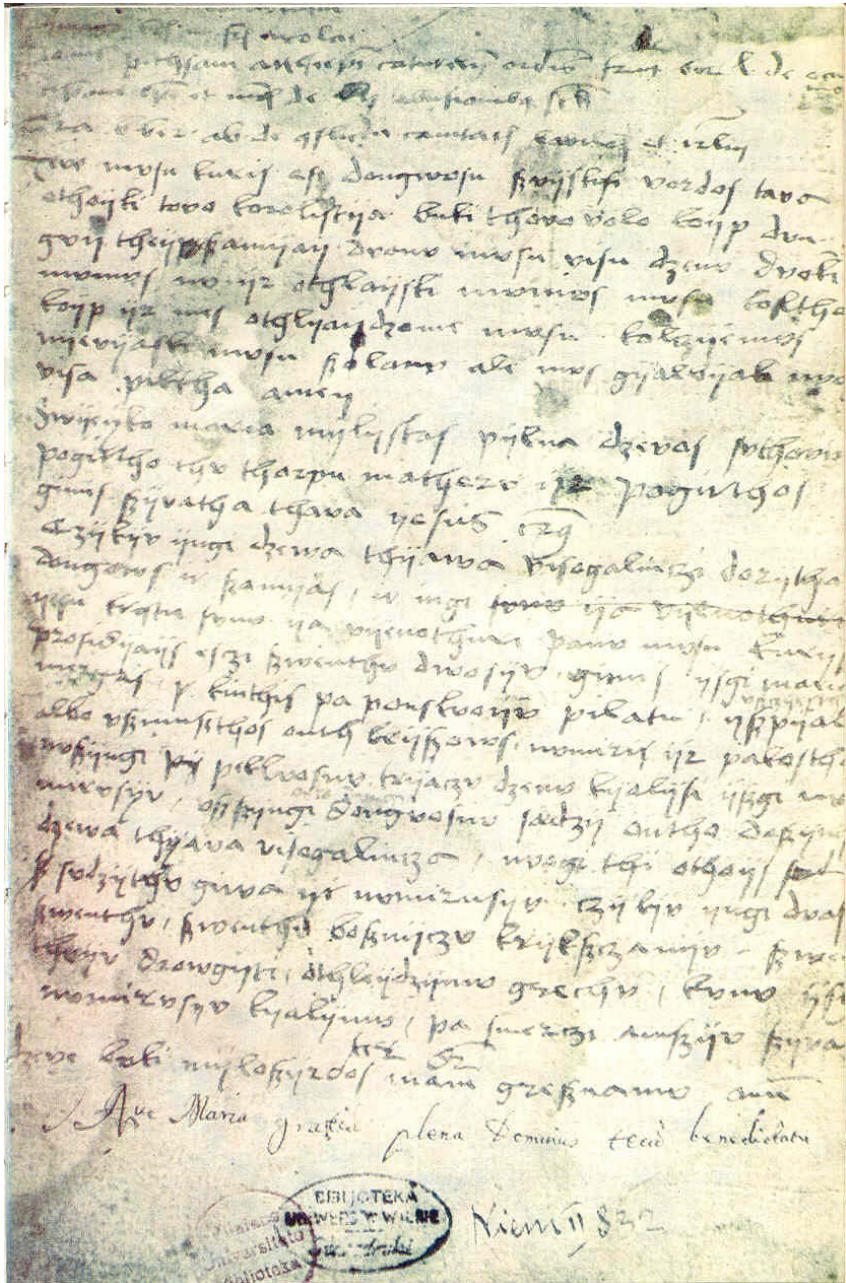
Kontext: Tisk knihy objednal a financoval livonský vévoda Gotthard von Kettler.

Počátky litevského písemnictví

Malá (Pruská) a Velká Litva

Počátky písemné litevštiny

První souvislý litevský text:

Rukopisný Otčenáš (litevsky *Tėve mūsų*),
datuje se do cca. 1504-1525

Text je vepsán do knihy *Tractatus
sacerdotalis*, 1503, Strassburg

Nachází se ve Vilniusu, v knihovně Vilniuské
univerzity.

[http://lietuvos.istorija.net/lituanistica/teve
musu1503.htm](http://lietuvos.istorija.net/lituanistica/teve_musu1503.htm)

První litevská KNIHA

Luteránský *Catechismus*,
1547, Královec

Editor: **Martynas Mažvydas**

Kniha vznikla na zakázku
Albrechta Braniborského

PŘÍMÁ souvislost s reformací.

Konkurence Malé a Velké
Litvy

Počátek SOUVISLÉ litevské
literární tradice.

První litevská KNIHA

KNIGIELES

Pašias byla Letuvinštump jr

Szemalstump.

Bralei seferis imkiet maní lr skalėkiet/
Jr eatai skalėdamí permankiet.
Mašla schito tewai iusu erakšdawa turci.
Ale to negaleia ne wenu budu gauti.
Reglety to narėla sawa atimis/
Laispyr ischgirėli sawa ausimis.
Jan nu ka tewai nakada neregėleia/
Nu schieai wı̄sı̄s iusump acėia.
Veizdekiet lr dabakierese šmanes wı̄sas
Schieai eie iusump šadis bogaus karalistas
Malanėi lr su dziaulėmė es šadi prigimkiet
A iusu bukı̄usı̄s schėimina makikiet.
Sunus dukteris iusu tur eatai makieey
Viša schyrdy tur eę dewa šady milety.
Jei bralei seferis tus šadzius nepapėktis
Dewa tewai lr sunu saw milu padarısie.
Jr pašlawinėi pa atimis dewa busie.
Višosı̄s dailkosı̄s palaimi turesie.
Schieai mašlu dewa tı̄krai pašysye
Jr bogaus karalistas p prisı̄artysye.
Kuska

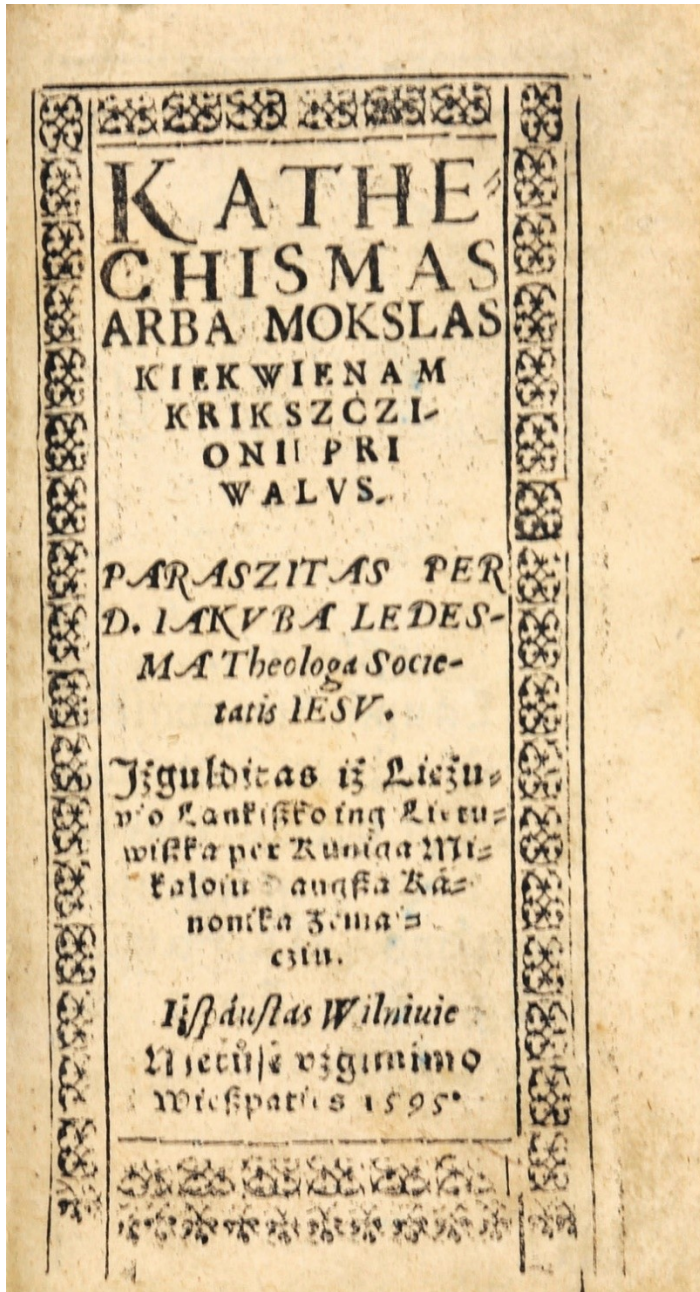
Luteránský *Catechismus*,
1547, Královec

Editor: Martynas
Mažvydas

Litevská předmluva:
první báseň v litevštině
„Knižky sami promlouvají
na Litevce a Žemaity“

Akrostich (první písmena
každého řádku)

První dvě litevské knihy na VELKÉ Litvě

Katolický *Katechismus*, 1595,
Vilnius

Katolická *Postilla*, 1599,
Vilnius

Editor: Mikalojus DAUKŠA

PŘÍMÁ souvislost s
protireformací.

Konkurence Malé a Velké
Litvy

Počátek SOUVISLÉ litevské
literární tradice.

Východobaltské jazyky: litevština a lotyšština

- https://www.youtube.com/watch?v=BTHwUfKmx6s&t=66s&ab_channel=%C5%A0iauli%C5%B3universitetas

Východobaltské jazyky: litevština a lotyšština

Východo-baltština

Litevština

Lotyšština

Přízvuk

pohyblivý

pevný (na 1. slabice)

Původní k', g':

k', g'

→

c, dz

kelti

(zvedat)

celt

gerti

(pít)

dzert

Krácení koncovek:

NE

ANO

vyras

(muž)

vīrs

eglē

(smrk)

egle

aš darau

(já dělám)

es daru

Východobaltské jazyky: litevština a lotyšština

Východo-baltština

Litevština

Lotyšština

Posesivní konstrukce: *Aš turiu brolij*
(Já mám bratra)

Man ir brālis
(Mně je bratr)

Debitiv: [Není]

*Man ir **jāiet** mājās*
(Mně je jít domů, tzn. musím jít domů)